

Brieven uit Gibraltar

Dik Bakker

1. Gibraltar in de historie

Vanuit het filatelistisch perspectief wordt Gibraltar meestal beschouwd als een onderdeel van het verzamelgebied Groot Brittannië en overzeese gebiedsdelen. Maar het heeft ook verzamelaars van Spanje iets te bieden, zoals in het vervolg zal blijken. Dit Zuid-Spaanse stadje, met zo'n 30.000 inwoners, behoort sinds de Vrede van Utrecht (1713) tot het Britse rijk, en nog wel 'voor eeuwig'. Maar niets in de geschiedenis van de mensheid is voor eeuwig. Deze strategische plek, die samen met het Spaanse Ceuta aan de overzijde op het Afrikaanse continent, de toegangspoort vormt tot de Middellandse zee, was reeds bekend aan de Phoeniciërs. De oude Grieken en na hen de Romeinen kenden de doorgang als 'de pilaren van Hercules'.

Tot aan het jaar 711 was de landengte waarop het huidige Gibraltar ligt niet veel meer dan een kale rots van 426 meter hoog met daar omheen ruim zes vierkante kilometer onbewoond, min of meer vlak terrein. En 711 was het jaar waarin de Berberlegers overstaken van Noord-Afrika naar Europa, en precies op die plek landden. Bevelhebber Tariq ibn Zijad begon onmiddellijk met de bouw van een fort op de rots, dat nog ten dele intact is. Niet gehinderd door een teveel aan bescheidenheid noemde hij de rots naar zichzelf: Djebel Tariq ('de berg van Tariq'), later verbasterd tot *Gibraltar*. Van hieruit werd vrijwel het gehele Iberische schiereiland in korte tijd veroverd door degenen die in de historische literatuur gewoonlijk 'de Moren' worden genoemd. De door hen tot in het uiterste Noorden van Spanje teruggedrongen Christelijke Iberiërs begonnen weldra aan de herovering van hun oude territorium. In de Spaanse geschiedschrijving is deze periode bekend als de *Reconquista*, ofwel de Herovering. Een van de vroegste aanvoerders van deze heroveringstrijd was de fameuze El Cid. Hij leeft voort in het aan hem gewijde, anonieme epos – El Cantar de Mio Cid - dat een van de vroegste literaire uitingen is in de Spaanse taal. En natuurlijk in het naar hem genoemde Hollywoodspektakel uit 1961, met Charlton Heston in de titelrol. Het duurde evenwel bijna 800 jaar - tot het jaar 1496 - totdat de van de Moorse veroveraars afstammende Islamitische bevolking van Spanje volledig verslagen en verdreven was.

Als een van hun laatste steunpunten kwam Gibraltar in 1462 in handen van de Christenen. In 1501 viel de stad toe aan de kroon van het zojuist onder Fernando van Aragon en Isabel van Castilië verenigde koninkrijk Spanje. Tweehonderd jaar bleef de rots vervolgens in Spaans bezit, maar tijdens de Spaanse Successieoorlogen (1701-1713) werd hij ingenomen door een Engels-Nederlandse vloot. Bij de aansluitende vredesonderhandelingen,

bekend als de Vrede van Utrecht (1713), ging, naast het eiland Minorca, Gibraltar definitief over in Britse handen, en is sindsdien ook wel bekend als 'The Rock'. Een groot deel van de oorspronkelijke Spaanse bevolking nam de wijk, en stichtte op enkele kilometers afstand een nieuwe woonplaats. Ze noemden deze *San Roque*, de Heilige Rots. De Spaanse kroon verleende deze plaats vervolgens het predicaat 'De trouwe en nobele stad waar Gibraltar voortleeft'. Er bleven maar weinig inwoners in Gibraltar achter: volgens de officiële census waren het er rond het jaar 1750 nauwelijks 2000. In 1830 werd Gibraltar een Britse kroonkolonie, met een Britse gouverneur, en een zekere mate van zelfbestuur, een status die tot op heden voortduurt. Het inwonertal was in tachtig jaar opgelopen tot ruim 15.000. De ongeveer 30.000 inwoners anno nu zijn in belangrijke mate van Engelse origine, maar er zijn ook afstammelingen van vele andere nationaliteiten te vinden, hetgeen duidt op het handelskarakter dat de stad vanaf de Engelse overname heeft gekregen.

De Britse hegemonie over Gibraltar is van meet af aan, en tot op de dag van vandaag bestreden door de successievelijke Spaanse vorsten en regeringen, eerst militair, daarna diplomatiek. Toen herhaalde pogingen tot herovering van Gibraltar door Spaanse legers waren mislukt, werd in 1730 een cordon van fortificaties gebouwd, voluit *La Línea de Contravalación de la Plaza de Gibraltar* ('De verdedigingslinie tegen de plaats Gibraltar'), en in het kort La Linea 'de Linie' – op zijn beurt uitgegroeid tot een middelgrote stad direct ten noorden van de grens. Dat cordon is steeds een obstakel geweest in het verkeer tussen Spanje en Gibraltar. Het kaartje van afbeelding 1 geeft een indruk van de ligging van de genoemde plaatsen.

Afb. 1. Zuid-Spanje, omgeving Gibraltar

2. Post uit Gibraltar: de prefilatelistische periode

2.1 Post over zee

Een aantal aspecten van de geschiedenis van Gibraltar vinden we, zoals gebruikelijk, terug in de postale historie van het gebied. We zullen hier uitsluitend kijken naar uitgaande post; de inkomende post verdient een eigen bijdrage. In 1716, dus kort na de val van de stad en de instelling van het cordon, werd in San Roque een *Etapa* ofwel een pleisterplaats ingericht op de postweg door Zuid-Spanje. Wellicht een tikje onrealistisch, werd tevens bepaald dat San Roque vanaf dat moment het officiële postkantoor van Gibraltar zou zijn. Voor post van Gibraltar naar Engeland en een aantal andere bestemmingen was dit geen probleem: die werd toch over zee vervoerd. Dat geschiedde veelal door een brief of pakket rechtstreeks ter hand te stellen aan de kapitein van een passerend schip. Voor dergelijke *Ship Letters* golden overigens vaste tarieven, opgesteld in Londen, die hetzij vooraf hetzij achteraf werden afgedragen, afhankelijk van de bestemming. Afbeelding 2 toont een dergelijke brief. Hij werd op 3 januari 1799 geschreven, en kort daarna met een passerend schip vervoerd naar Portsmouth. Rechts staat in zwart het (gebogen) scheepsstempel 'PORTSMOUTH' en daaronder 'SHIP LTR'. De brief kwam op 21 januari in Londen aan (stempel linksboven), en op 27 januari, getuige het rode Bishopsstempel, in Edinburgh. De uiteindelijke bestemming was het Schotse Nairn.

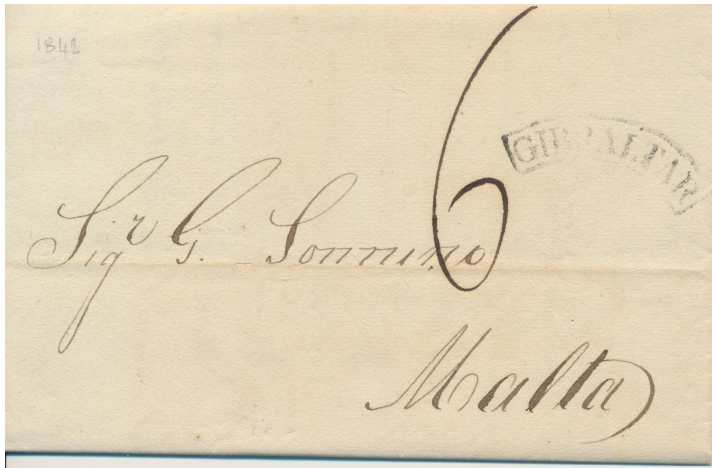
Afb. 2. Brief uit 1799 naar Nairn, Schotland

Vanaf 1807 ging veel overzeese post via het Gibraltar Packet Office, aanvankelijk alleen pakketten, maar later ook wel brieven. Dit bureau onderhield een min of meer regelmatige dienst met het moederland en enkele andere bestemmingen, zoals Malta en Cyprus. Dergelijke stukken werden vanaf die tijd gemarkeerd door een boogstempel met de tekst GIBRALTAR, aanvankelijk in rode inkt. Dit stempel vindt men op de brief in afbeelding 3. Deze werd op 16 januari 1815 uit Gibraltar verzonden, en kwam blijkens het ronde CDS stempel in Engeland aan op 6 maart 1815. De handgeschreven aantekening geeft aan dat er 2 shilling 10 pence porto is geheven. Dit is dan deels voor zeeporto, en deels voor de in Engeland af te leggen afstand over land, vanaf Falmouth in Cornwall, waar de schepen landden tot aan de eindbestemming, in dit geval Londen. Bovenaan de brief staat de datum van 16 december 1814 vermeld, maar er is een later fragment aan de brief toegevoegd, gedateerd 16 januari 1815, met daarin de opmerking dat '*... our gates have been open since the 2nd ...*'. Dit heeft mogelijk te maken met het feit dat de troepen van Napoleon, die het Iberisch schiereiland sinds 1808 daadwerkelijk bezet hielden, zich rond die tijd teruggetrokken hadden, zodat de brief toen pas veilig kon worden verstuurd.

Afb. 3. Brief uit 1815 naar Londen, Engeland

Dit boogstempel bleef langere tijd in zwang voor zeepost, en wel tot in 1849. Vanaf 1831 werd zwarte inkt gebruikt. Daarvan vindt men een voorbeeld in afbeelding 4. Hij werd op 15 april 1842 geconcipeerd, en werd, blijkens een aantekening van de ontvanger, op 24 april op Malta bezorgd. Voor het korte zeetraject werd 6 pence berekend.

Afb. 4. Brief uit 1842 naar Malta

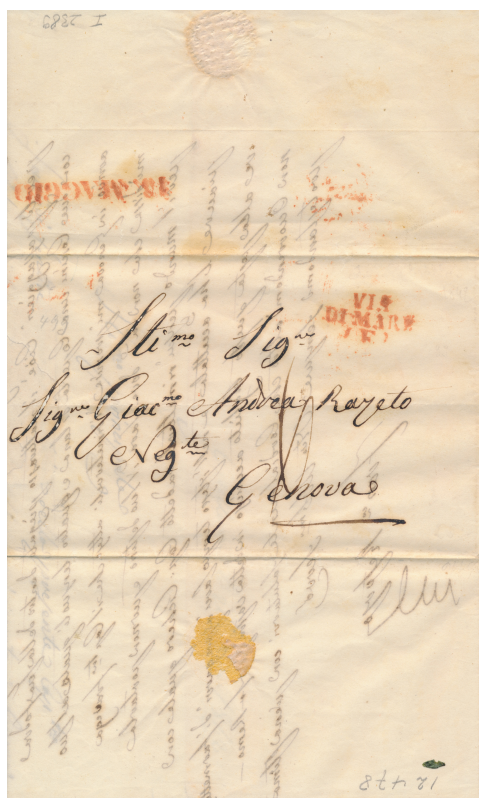
Een dergelijk stempel, maar dan ongeveer 1 cm breder, komt ook voor met de toevoeging PAID ('betaald'), aangevende dat het porto reeds door de afzender was voldaan, en dus niet meer bij de ontvanger behoefde te worden geïncasseerd. Een voorbeeld daarvan vindt men in afbeelding 5. Deze brief werd op 30 oktober 1846 verstuurd naar Edinburgh, in Schotland, waar hij op 15 december aankwam. Het woord 'PAID' onder de boog is helaas niet erg duidelijk, en verdwijnt goeddeels onder het rode cirkelvormige 'PAID' stempel, dat er bij aankomst voor de goede orde nog eens overheen is gezet.

Afb. 5. Brief uit 1846 naar Edinburgh, Schotland

Maar betaling bij aflevering was toch wel de gebruikelijke gang van zaken, voordat in 1840 de postzegel werd geïntroduceerd.

Afbeelding 6 toont een brief die werd verzonden op 26 april 1842 naar Genua, in Noord-Italië. Er staan twee stempels op, beide rood en in het Italiaans. De ene luidt VIA DI MARE ('over zee'), gevolgd door enige fragmenten van letters die ik niet kan thuisbrengen. De andere luidt 18 MAGGIO ('18 mei'), vermoedelijk de dag van aankomst. Het tarief – 6 (pence) - is met de hand genoteerd, dwars over de adressering heen, als gebruikelijk. Dat de brief uit Gibraltar komt, en gedateerd is op 26 oktober 1842, is af te leiden uit de aanhef boven de brief, die overigens ook in het Italiaans gesteld is.

Afb. 6. Brief uit 1842 naar Genua, Italië

2.2 Post over land

Echter, niet alle post ging over zee. In 1749 werd een postverdrag gesloten tussen Spanje en Frankrijk. Tegelijkertijd werd de grens met Gibraltar opengesteld, onder meer voor uitgaande en inkomende post. Aansluitend werd in Gibraltar een bureau opgericht, dat tot taak kreeg het afhandelen van de post naar deze twee landen, en naar Groot Brittannië, en wel over land. Deze *Overland Mail* was een onderafdeling van het bureau van de Civil Secretary te Gibraltar. Een eerste afstempeling van dergelijke post vond overigens niet plaats in Gibraltar zelf. Hij werd zonder enige officiële locale kenmerken afgeleverd in Sevilla, de plaats waar de post van heel Andalusië

werd verzameld voor verder transport, naar de rest van Spanje, en overige bestemmingen. Het vroegste aldaar gebruikte stempel luidde *Andalucia Alta* ('Hoog Andalusië'). Brieven met dit stempel uit Gibraltar bestaan, maar zijn schaars. De vroegste dateert van 1759; de laatste van 1778.

Tussen 1779 en 1783 ging de grens tussen Gibraltar en Spanje weer dicht. In Noord-Amerika woedde de onafhankelijkheidsoorlog tussen Engeland en de kolonisten, en Spanje koos, samen met Frankrijk, de kant van de opstandelingen. Vier jaar lang belegerden de Spanjaarden vervolgens *The Rock*, maar tevergeefs. Na de Vrede van Parijs (1783), die een einde maakte aan de oorlog, en de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten inluidde, ging de grens weer open. Post uit Gibraltar werd nu vervoerd naar het dichtbij gelegen San Roque, dat immers, zoals eerder vermeld, de officiële Spaanse plaatsvervanger was van Gibraltar. Het stempel luidde vanaf dat moment *Andalucia Vaxa* ('Laag Andalusië'), in zwart. Afbeelding 7 toont zo'n brief, uit 1790. Het totale tarief, te betalen door de ontvanger, is met de hand aangebracht: 2 shilling 1 penny, d.w.z. 1 shilling zes pence voor het buitenlandse deel van het traject, plus 7 pence voor het binnenlandse deel.

Afb. 7. Brief uit 1790 naar Edinburgh, Schotland

Een tweede brief met deze afstempeling is te vinden in afbeelding 8. Ditmaal is hij in rood, de kleur die werd gebruikt vanaf 1791. Het tarief is in dit geval 2 shilling 7 pence, ofwel 6 pence meer dan de brief hiervoor, dit vanwege de extra afstand af te leggen in Schotland.

Afb. 8. Brief uit 1791 naar Argyleshire, Schotland

In 1802 wordt de naam van de stad San Roque aan het stempel toegevoegd, zoals te zien is aan de brief in afbeelding 9. Hij werd gestuurd aan de firma Gordon & Co. in het nabijgelegen Jerez de la Frontera, de bakermat van de sherry. De brief gaat inderdaad over de levering van '... 2 casks of very superior old Sherry'. De spelling van *Vaxa* is inmiddels gewijzigd in *Baxa*. Getuige het feit dat het tarief van 6 pence in middels een stempel is aangebracht werd dat in dit geval bij vooruitbetaling voldaan.

Afb. 9. Brief uit 1821 naar Jerez, Spanje

Na de val van Napoleon was bij het congres van Wenen (1815) een nieuwe orde in Europa ingesteld. Gibraltar had als uitvalbasis een eminente rol gespeeld in de strijd tussen de Engelse en de Frans-Spaanse vloot, en het was duidelijk dat de triomferende Engelsen hun strategisch gelegen steunpunt niet zouden opgeven. Ook de Spaanse postale autoriteiten lijken

de nieuwe status quo langzamerhand te accepteren, althans tot op zekere hoogte. Als teken daarvan wordt in 1824, voor post uit Gibraltar, de plaats van oorsprong zelf aan het San Roque-stempel toegevoegd, zij het in afgekorte vorm. De brief in afbeelding 10, verzonden op 12 januari 1825, is daarvan een betrekkelijk vroege getuige. Het (rode stempel) onder de naam van de geadresseerde vermeldt achtereenvolgens DE GIB^R ('uit Gibraltar'), S.ROQUE, en AND^A BAXA. Er is 1 shilling bij vooruitbetaling voldaan.

Afb. 10. Brief uit 1825 naar Cádiz, Spanje

Dit drieregelig stempel bleef lange tijd in zwang. Afbeelding 11 toont een brief die, afgaande op de inhoud, na 20 augustus 1830 verzonden moet zijn naar Londen, en daar blijktens twee Engelse afstempelingen op 25 oktober is aangekomen. De afzender heeft er met de hand opgezet dat hij via Madrid en Parijs diende te gaan, vermoedelijk omdat dit sneller was dan over zee. We zien weer het (rode) drieregelige stempel, rechts naast het adres. Verder is er een Frans stempel dat aangeeft dat de brief uit Spanje komt en bij Saint Jean de Luz, aan de Golf van Biskaje, de grens is gepasseerd. Afgaande op de handgeschreven aanduiding is er 2 shilling 2 pence porto gerekend, die door de ontvanger is voldaan.

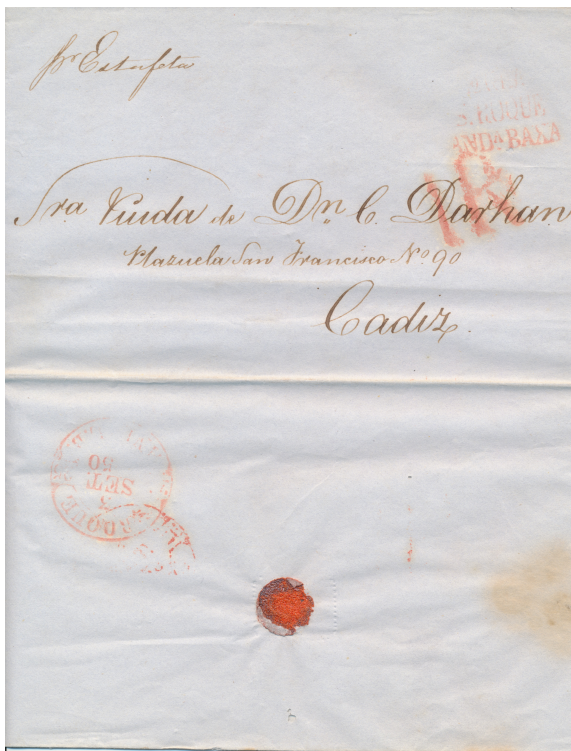
Afb. 11. Brief uit 1830 naar Londen, Engeland

Maar het scheepsverkeer nam toe, vooral na de introductie van de stoomaandrijving. De tarieven voor zeepost naar Engeland werden navenant lager, zodat de post over land schaarser werd. Er schijnen geen brieven bekend te zijn die na 1840 via die laatste weg naar het moederland zijn gezonden. Naar andere bestemmingen overigens wel, zoals afbeeldingen 12 en 13 laten zien. De eerste is een brief gestuurd op 4 juni 1850 naar Marseille (aangeduid in het Italiaans; de brief is eveneens in het Italiaans geschreven). Hij passeerde een week later de Franse grens, en kwam nog eens twee dagen later op zijn bestemming aan. Zoals te zien is het rode San Roque stempel is al 25 jaar min of meer ongewijzigd gebleven, zij het dat er nu een rond datumstempel aan is toegevoegd (zie links boven, eveneens rood).

Afb. 12. Brief uit 1850 naar Marseille, Frankrijk

Uit hetzelfde jaar dateert de brief van afbeelding 13, die naar het 100 km westelijker gelegen Cádiz werd verstuurd. Hij passeerde San Roque op 3 september 1850. De afzender heeft met de hand gestipuleerd dat de brief *por Estafeta* ('per koerier') moest worden verzonden, d.w.z. bij de grens aan de Spaanse koerier moest worden overhandigd, die hem dan naar San Roque bracht voor verder transport. Het vooruitbetaalde, binnenlandse tarief van 1 R(eal) is met een rood stempel aangegeven.

Afb. 13. Brief uit 1850 naar Cádiz, Spanje

3. De postzegel doet zijn intrede

3.1 Spaanse zegels

In Groot Brittannië was inmiddels op 6 mei 1840 de allereerste postzegel, de Penny Black geïntroduceerd, waarmee brieven voortaan voorgefrankeerd konden worden. Maar van deze revolutionaire verandering in het postsysteem bleven de overzeese gebiedsdelen vooralsnog verstoken. De eerste grote verandering voor briefschrijvers uit Gibraltar vindt plaats bijna tien jaar later, als op 1 januari 1850 de eerste Spaanse postzegel verschijnt. Deze vertoont overigens een opvallende gelijkenis met zijn illustere voorganger, zoals duidelijk moge zijn uit afbeelding 14. Het zegel is eveneens zwart, vermeldt evenmin de landsnaam, en heeft de afbeelding van een naar links kijkende Koningin Isabel II (Edifil catalogus nr. 1; op de overige van de uit maar liefst vijf zegels bestaande eerste serie kijkt de vorstin naar rechts!). Geheel in lijn met de idee dat Gibraltar nog steeds een Spaanse stad was werd besloten dat ook post uit Gibraltar naar Spanje met Spaanse zegels kon worden gefrankeerd.

Afbeelding 14. De eerste zegels van Groot Brittannië en Spanje

Om het gebruik van voorfrankering aan te moedigen, werd het porto gesteld op 6 cuartos. Dat was twee en een half cuartos minder dan het tot dan toe geldende tarief van 1 Real voor binnenlandse post. Het is overigens onaannemelijk dat van meet af aan Spaanse zegels in Gibraltar voor handen waren. Immers, ondanks het aanzienlijke financiële voordeel zijn geen gecertificeerde stukken met het bovenstaande of andere Spaanse zegels bekend uit de eerste twee jaren na de introductie ervan, tenzij het stuk uit afbeelding 15 hieronder echt is. Dit tamelijk gehavende fragment werd onlangs aangeboden op een internetveiling, met een inzet van €3000. Ik heb mij laten vertellen dat het daar al een aantal jaren tevergeefs figureert. Het is de omslag van een brief, blijkens de handgeschreven tekst verzonden op 19

maart 1850 van Gibraltar naar Antequera, in Zuid-Spanje. Het zegel (type Edifil nr. 1) is ongeldig gemaakt met het op dat moment gangbare *Araña* ('spin') stempel. Op dezelfde dag is de brief afgestempeld in San Roque, middels een stempel van het (prefilatelistische) type *Baeza*, in de gebruikelijke rode inkt, een stempel dat spoedig uit de roulatie zou worden genomen. Wat overigens ontbreekt is het DE GIB^R doorgangsstempel, dat echter nog tot in 1856 met grote regelmaat werd gebruikt. Alleen de handgeschreven tekst duidt dus op de Gibraltese oorsprong ervan. Het zegel kan later zijn toegevoegd, alhoewel er geen andere, handgeschreven of gestempelde tariefaanduidingen zijn. Als dit fragment, waarbij geen certificaat behoort, ooit echt blijkt, dan is het uniek, en het vroegste filatelistische stuk van Gibraltar.

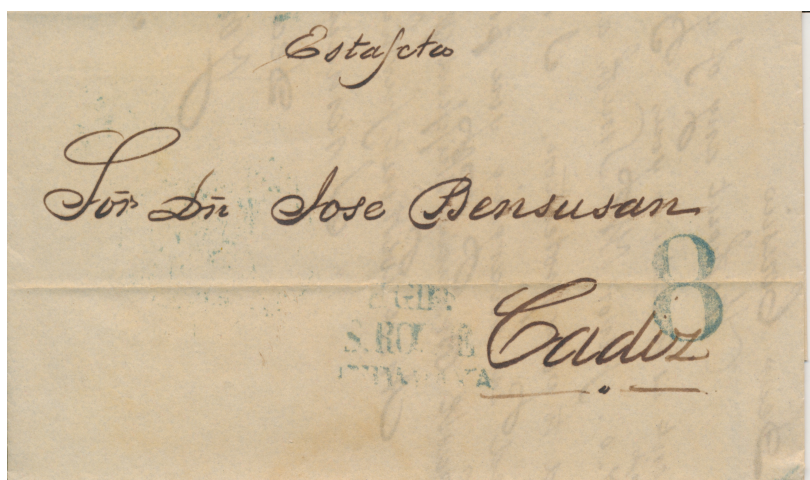
Afb. 15. Brieffragment uit 1850 naar Antequera, Spanje

David Stirrups (2015) stelt dat er een zegel van het type Ed. 1 bekend is, met certificaat, waarop een afdruk in rood van het DE GIB^R / S.ROQUE / AND^A BAXA stempel te vinden is. Maar er is geen complete brief of zelfs maar briefstuk met het zegel bekend met zekerheid afkomstig uit Gibraltar.

De eerste erkende brieven uit Gibraltar met Spaanse frankering zijn uit 1852. Er bestaat een brief van 16 april 1852 met twee zegels van 6 cuartos, en een brief van 25 juni van dat jaar met een zegel van 6 cuartos (alle Edifil nr. 12). Ricky Richardson stelt, in zijn boek uit 1990, dat er in totaal 27 van

dergelijke stukken bekend zijn uit de periode april 1852 – augustus 1854. Wellicht zijn er na 1990 nog stukken bijgekomen.

In maart 1854 wordt voorfrankering met behulp van Spaanse zegels voor post naar Spanje, tot dan toe optioneel, verplicht gesteld. Deze verandering wordt door de lokale autoriteiten echter pas maanden later aan de bevolking van Gibraltar doorgegeven, wellicht om de Spaanse autoriteiten te dwarsbomen. Ongefrankeerde of ondergefrankeerde stukken worden echter fiks bestrafport, middels het bijplakken van Spaanse zegels, te betalen door de ontvanger. Dientengevolge worden vanaf 1855 stukken uit Gibraltar met Spaanse frankering gaandeweg frequenter. Maar pas medio 1856 worden Spaanse zegels in Gibraltar zelf daadwerkelijk in voorraad genomen door het Civil Secretary's Office. In de periode daarvoor dienden ze te worden aangeschaft bij een bezoek aan het nabijgelegen San Roque of Algeciras, hetgeen het gebruik ervan vermoedelijk toch wel behoorlijk in de weg stond. Vandaar dat we nog lang na de invoering van Spaanse postzegels ongefrankeerde brieven uit Gibraltar aantreffen. De brief in afbeelding 16 is daarvan een voorbeeld. Hij is op 15 oktober 1855 verstuurd naar Cádiz, en er is 8 cuartos vooraf betaald, dus twee cuartos meer dan het tarief-met-postzegel. Wellicht omdat de rode inkt op was zijn alle afstempelingen ditmaal in de (schaarse) kleur groen.

Afb. 16. Brief uit 1855 naar Cádiz, Spanje

Een voorbeeld van een Spaans zegel op een brief uit Gibraltar is te vinden in afbeelding 17. Deze brief werd, blijkens de aanhef, op 19 november 1857 in Gibraltar geschreven, en voorzien van een adres wederom in Cádiz. Hij is gericht aan don Abelardo de Carlos (1822-1884), schrijver en uitgever van onder meer een medisch tijdschrift. De brief is voorzien van het op dat moment geldige Spaanse zegel voor het sinds 1 november 1854 geldende, inmiddels verlaagde binnenlandse tarief van 4 cuartos voor brieven tot ½

onza, ofwel 14 gram (Edifil nr. 48A). Hij werd ter post bezorgd en de volgende dag in San Roque afgestempeld. Naast plaats en datum vermeldt het stempel tevens de provincie, Cádiz. Het zegel zelf is ongeldig gemaakt met een zgn. *Parilla* ('gril') stempel, dat in gebruik was sinds 1852. De voorzijde vertoont nog een spoor van een afstempeling, die niet thuis te brengen is. Aan de achterzijde bevindt zich het aankomststempel, een dag later aangebracht. Merk op dat de (Engelstalige?) afzender het accent op de plaatsnaam achterwege laat.

Afb. 17. Brief uit 1857 naar Cádiz, Spanje

Een tweede brief met Spaanse frankering dateert van ruim drie jaar later, en wordt getoond in afbeelding 18. Het is goed hier op te merken dat Spanje van meet af aan een veel liberaler uitgiftebeleid heeft gekend dan Groot Brittannië. Alleen al gedurende de regeringsperiode van Isabel II, die eindigt in 1870, werd vrijwel elk jaar een nieuwe serie zegels uitgegeven, in het begin zelfs voorzien van het jaartal. Dit houdt verband met het feit dat, vanaf de allereerste emissie in 1850, Spaanse postzegels op tamelijk grote schaal zijn nagemaakt; een probleem voor de posteries toen, en voor de verzamelaar nu. Zo prijkt op deze brief, gedateerd 27 maart 1861, een nieuw, op 1 februari 1860 verschenen en tot 15 juli 1861 geldig zegel van 4 cuartos (Edifil nr. 52). Het is afgestempeld met het zgn. *Rueda de carreta* ('wagenwiel') stempel, dat in oktober 1858 werd ingevoerd, en waarin het nummer van het betreffende postkantoor is opgenomen (63 = San Roque). De brief heeft bestemming Madrid waar hij, getuige het aankomststempel aan de achterzijde, vier dagen later, op 31 maart, is aangekomen. Het sluitzegel vermeldt de naam van de afzender, Juan Onetti – een combinatie van een Spaanse voornaam en een Italiaanse achternaam, die in de archieven is terug te vinden – en diens woonplaats: Gibraltar. De twee andere, helaas goeddeels onleesbare stempels op de voorzijde lijken op de kop te staan, en in het onderste deel

'Madrid' te vermelden. Mogelijk zijn ze aangebracht op een doorgangskantoor in de provincie Madrid.

Afb. 18. Brief uit 1861 naar Madrid, Spanje

3.2 Engelse zegels

Eind 1856 wordt besloten dat het Packet Office en de postafdeling van de Civil Secretary samengevoegd zullen worden tot een lokale afdeling van de General Post Office (G.P.O.), en wel per 1 januari 1857. In augustus 1857 ontvangt Edmund Creswell, voormalig Packet Agent en onlangs bevorderd tot Postmaster van Gibraltar, een schrijven van Rowland Hill, de vader van de Penny Black. In zijn functie van Secretaris van de Postmaster-General te Londen verleent Hill aan Creswell toestemming om uit Gibraltar verzonden post voortaan te voorzien van Engelse zegels. Dit gold overigens alleen voor zeepost: de Spaanse autoriteiten accepteerden geen post voorzien van Engelse frankering, slechts Spaanse zegels waren geoorloofd. Op 3 september 1857 arriveert een eerste zending van 12.000 exemplaren (50 vel) van 1 Penny (dat moet de getande Penny Red zijn geweest, de geperforeerde variant in rood van de Penny Black), 4.500 zegels van 4 Penny, en 3.000 van

6 penny, die vanaf de volgende dag verkrijgbaar zijn. Afstempeling van de zegels vindt plaats in de vorm van een hoofdletter G. Dit stempel wordt echter al snel, begin 1859, vervangen door het nummerstempel A26. Dientengevolge zijn stukken met het G-stempel relatief schaars.

Er zijn twee brieven bekend, beide gedateerd 10 september 1857, en gestuurd naar Genua, met elk een paartje van de Penny Red, het tarief voor scheepsbrieven. Dit zijn dan waarschijnlijk de vroegste exemplaren van '*Great Britain used abroad*'. Er ontstond een ware rush op de zegels, met name op die van 6 penny. Dit was het tarief voor een gewone brief naar Engeland, minder dan het tot dan toe gebruikelijke portobedrag. Reeds op 26 september van dat jaar, drie weken na de ontvangst van de eerste zegels, schrijft Postmaster Creswell aan de G.P.O. te Londen dat er nog maar 400 van de oorspronkelijke 3.000 exemplaren van de 6 penny over zijn, en hij plaatst een nieuwe bestelling van nog eens 3.000 stuks.

Als gevolg van de enorme toename in het briefverkeer ontstaat ook spoedig behoefte aan een ruimere behuizing van het geünificeerde postbedrijf. Op 1 oktober 1858 wordt een nieuw postkantoor geopend op Main Street. In de loop van datzelfde jaar brengt Anthony Trollope een bezoek aan Gibraltar. Hij is niet alleen een bekend schrijver, maar ook door Rowland Hill aangesteld als inspecteur van de posteries. We kennen Trollope ook als degene die, in 1852, had gezorgd voor de introductie van de brievenbus (cf. Bakker 2015). Hij spreekt met Creswell, en doet een aantal suggesties. Als resultaat van dit bezoek staan er voor het einde van dat jaar twee *Pillar Letter Boxes* in de stad, en is een aantal andere aanbevelingen doorgevoerd. Afbeelding 19 toont het nieuwe postkantoor, dat overigens nog steeds in hetzelfde gebouw is gevestigd. Daarnaast een afbeelding van de oudste brievenbus van Gibraltar, een van het *Pillar* type. Dat hij stamt uit het Victoriaanse tijdperk (1840-1901), zoals blijkt uit de gekruiste letters V(ictoria) en R(egina).

Afb. 19. Het hoofdpostkantoor en de oudste brievenbus van Gibraltar

Een paar maanden na de introductie van de Engelse zegels in Gibraltar arriveert er een oekaze uit Londen dat voorfrankering met postzegels, die aanvankelijk optioneel was, per 1 maart 1858 verplicht wordt voor post naar het moederland. Vanaf dat moment is er dus nog meer behoefte aan postzegels, en nemen de maandelijks bestellingen in omvang toe.

3.3 Het einde van de Spaanse frankering

Is het vanaf 1857 steeds meer gebruikelijk om voor post over zee Engelse zegels te gebruiken, voor post over land, dus via Spanje, blijft echter nog geruime tijd het oude regime gelden. Zoals we eerder hebben gezien moeten brieven naar Spanje zelf vanaf medio 1854 van Spaanse postzegels zijn voorzien. Maar voor verdere bestemmingen wordt toch nog regelmatig gebruik gemaakt van betaling achteraf. Dit blijkt uit de brief van afbeelding 20. Deze werd op 29 augustus 1863 verzonden door zekere Ferdinand Schott naar een firma in Arnhem (hier op zijn Duits gespeld; de brief zelf is ook in het Duits gesteld). Aangegeven is in handschrift dat hij diende te worden verstuurd via Madrid en Parijs, over land dus. Dan zien we een zwart rondstempel van San Roque (30 augustus; en dus niet meer het drieregelige stempel). Verder is er een rode afstempeling van de Spaanse grensplaats Irún (4 september), een rode van zijn Franse tegenhanger Saint Jean de Luz (5 september), en tenslotte een zwart stempel van Arnhem (6 september 1863). Dat laatste is opmerkelijk: de brief zou dan in 1 dag van Zuid-Frankrijk naar Arnhem zijn getransporteerd, meer dan een halve eeuw voor de introductie van de luchtpost. Mogelijk heeft men in Arnhem vergeten het stempel bij te stellen. Een aardig detail zijn twee inkepingen, zichtbaar vlak boven '...heim' en rechts onder de onderste vouw. Deze zijn aangebracht om de brief te ontsmetten door middel van gas, in verband met nog regelmatig voorkomende cholera-epidemieën.

Afb. 20. Brief uit 1863 naar Arnhem, Nederland

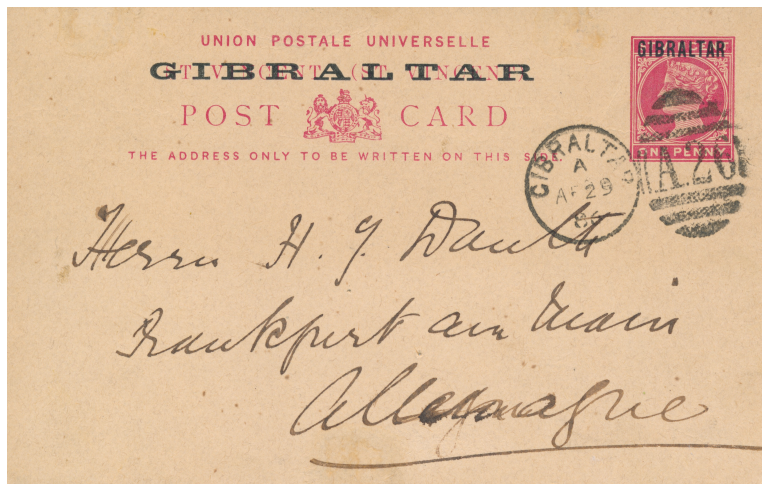
Dit zal de postale situatie blijven tot eind 1875. In dat jaar wordt in Madrid een verdrag gesloten waarbij een einde komt aan de Spaanse frankering op brieven uit Gibraltar. Voortaan mogen ook voor de route over land Engelse zegels worden gebruikt. Op 3 december van datzelfde jaar verschijnt een bericht in de *Gibraltar Chronicle* van de hand van Ms. Margaret Creswell, die haar vader inmiddels is opgevolgd als *Postmaster*. Daarin kondigt zij aan dat Gibraltar zich, evenals Spanje, per 1 januari 1876 zal aansluiten bij de *General Postal Union*, de voorloper van de *Universal Postal Union* (U.P.U.). Als gevolg hiervan zal het briefverkeer tussen Gibraltar en Spanje worden genormaliseerd. Beide partijen sluiten zelfs een bilateraal verdrag, waarbij verlaagde tarieven voor post tussen beide worden vastgesteld. Het op dat moment geldende tarief voor een brief naar Spanje was inmiddels gezakt tot 1 ½ penny. Onder het nieuwe verdrag kon post naar Spanje zelfs worden gefrankeerd met een zegel van 1 penny (voor de rest van Europa gold 2 ½ penny). De brief in afbeelding 21 getuigt van de nieuwe situatie. Hij werd volgens het duplex stempel op 6 juli 1877 verzonden, en kwam volgens een stempel op de achterzijde twee dagen later aan in Madrid. Hij is gefrankeerd met de eerder genoemde Penny Red.

Afb.21. Brief uit 1877 naar Madrid, Spanje

4. Eindelijk gerechtigheid

In 1886, tien jaar na de normalisering van de postale situatie, krijgt Gibraltar toestemming uit Londen om eigen postzegels uit te geven. Opdracht wordt gegeven aan de *General Post Office* te Londen om ze te ontwerpen en te drukken. Maar omdat de zegels niet op tijd beschikbaar zijn, wordt eerst korte tijd gebruik gemaakt van een hulputgifte. Hiertoe dient een serie van zeven zegels van de Bermuda-eilanden met het portret van koningin Victoria, die worden voorzien van de opdruk 'Gibraltar'. Tegelijk daarmee verschijnt de allereerste briefkaart, en ook die is leenwerk: in dit geval een overdruk op een kaart van een andere eilandkolonie: St. Vincent. Afbeelding 22 toont een tamelijk vroeg gebruik hiervan. Deze kaart werd op 29 april 1886 verzonden naar Frankfurt am Main. De afzender is de eerder genoemde Ms. Margaret Creswell, in haar hoedanigheid van *Postmaster*. De kaart presenteert de rekening voor een aantal tezelfdertijd aangetekend verstuurd briefkaarten van $\frac{1}{2}$ penny (118 stuks) en 1 penny (50 stuks; die van de afbeelding, moeten we aannemen). Betrof het hier een postzegelhandelaar, en dat zou men afgaande op de genoemde aantallen wel verwachten, dan zullen zich vermoedelijk nog wel enige van deze ongebruikte kaarten in Duitse verzamelingen bevinden.

Afb.22. Briefkaart uit 1886 naar Frankfurt am Main, Duitsland

Later in datzelfde jaar verschijnen zeven identieke zegels, maar nu met 'Gibraltar' in de afbeelding zelf, in plaats van 'Bermuda'. Daarna volgen de gebruikelijke series met de portretten van de opeenvolgende Britse vorsten, analoog aan die van zovele andere Britse kolonies en dominions. Dergelijke zegels en poststukken behoren duidelijk tot het verzamelgebied Groot Brittannië en overzeese gebiedsdelen. Een aantal van de hierboven getoonde stukken kunnen echter eveneens gerekend worden tot het domein van de Spaanse filatelie. Postzegels verzamelen is immers een onbegrensde bezigheid.

Noot: Dit artikel is een bewerking en uitbreiding van een artikel dat eerder verscheen in *Britannia News*, het kwartaalblad van de Studiegroep Britannia. De afgebeelde poststukken zijn afkomstig uit de collectie van de auteur, met uitzondering van die uit de afbeelding 15.

Geraadpleegde literatuur

Andrades Gómez, Andrés (2003). 'El sello de 4 cuartos de Isabel II en Tarifa (1856-1864)'. *Revista Aljaranda* 48. Tarifa: Excmo. Ayuntamiento de Tarifa.

Andreu i Bartoli, Xavier et al. (eds) (2008). *Catálogo Unificado Especializado Sellos de España*, Tomo I. Madrid: Edifil.

Bakker, Dik (2015). 'Historische Brievenbussen'. *Britannia News* 179, 25-29.

Gervais, Benoit en Christophe Yvert (2005). *Classiques du Monde 1840-1940*. Paris: Editions Yvert & Tellier.

Mueller, Edwin (1956). 'European Classics. XIV Gibraltar'. *Mercury Stamp Journal* 1956, 268-271.

Osborn, Geoffrey (1995). Gibraltar. *The Postal History and Postage Stamps. Volume I: To 1885*. Leamington Spa: The Gibraltar Study Circle.

Peyrecave, Marc (2008). 'El Coreu de Gibraltar a Espanya 1855 a 1858'. *Boletín de la Exposició Filatèlica i de Col·leccionisme - 100 anys Creu Roja*. Sant Feliu de Guíxols, 27-31.

Richardson, Ricky (1990). *From Gibraltar to Spain 1850-1875*. Gibraltar: Richardson International Ltd.

Román Lozano, Andrés (1992). 'Tarifa a través de la Historia del Correo'. *Revista Aljaranda* 6. Tarifa: Excmo. Ayuntamiento de Tarifa, 36-38.

Stirrups, David (2015). 'The first Spanish stamp used in Gibraltar?'. *The Rock* 161, 4057.

[Van het internet \(geraadpleegd 20/10/2015 – 20/01/2016\)](#)

<http://agoradefilatelia.org/viewtopic.php?f=2&t=18693>

<http://agoradefilatelia.org/viewtopic.php?f=2&t=3197>

https://en.wikipedia.org/wiki/Postage_stamps_and_postal_history_of_Gibraltar

https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Gibraltar_Post_Office

https://en.wikipedia.org/wiki/San_Roque,_Cádiz

<https://gibraltarcircle.wordpress.com/>

<http://www.agoradefilatelia.com/viewtopic.php?f=2&t=16545>

<http://www.agoradefilatelia.org/viewtopic.php?f=2&t=4907&start=0>

<http://www.gibraltargenealogy.com/>

<http://www.sanroque.es/content/exposici-n-con-los-sellos-de-gibraltar-en-el-espacio-joven-de-la-alameda?language=es>